

LAKIALOITE 62/2001 vp

Laki lasten hoitopalkasta ja laki työntekijäin eläkelain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

Suomen tulevaisuuden merkittävimmäksi kysymykseksi on nousemassa perhe- ja väestöpolitiikka. Tämä todetaan myös tulevaisuusvaliokunnan Työn tulevaisuus — tulevaisuuspolitiikan suuntaviivoja -asiakirjassa. Syntyvyyden laskettua vuonna 1969 alle väestön uusiutumisen tason väestöpoliittisesti kielteinen kehitys on muodostunut pysyväksi tilaksi, jonka vaikutukset tulevat näkymään vuonna 2020 alkavana väestön supistumisena. Tällöin Suomi tulee sijoittumaan EU-maiden kärkeen epäedullisimmalla huoltosuhteellaan. Kymmenen vuoden tähtäimellä ennustettavissa olevaan työvoimapuulaan voidaan vaikuttaa lähinnä siirtolais- ja työvoimapolitiikalla. Pitkän tähtäimen terveen väestöpoliittisen kehityksen varmistaminen edellyttää kuitenkin nimenomaan syntyvyyden lisäämiseen tähtääviä toimia. Ydinongelmana on, miten kokonaishedelmällisyysluku nostetaan nykyisestä 1,73:sta väestön uusiutumiseen riittävälle tasolle 2,1:een. Erityisen haasteen syntyvyyden nostamiselle asettaa hedelmällisyysikään tulevien sukupolvien pieneneminen. Tilastokeskuksen arvion mukaan vuotuinen syntyvien lasten määrä tulee nykyinenolla laskemaan alle 50 000:een nykyisestä 57 000:sta vuoteen 2030 mennessä.

Perheiden asemaan vaikuttavat mm. yhteiskunnalliset arvot ja asenteet, sosiaaliturva, työvoimapolitiikka, yhteiskuntarakenne ja lapsiperheiden elinkustannukset. Perhepoliittisissa toimenpiteissä on tähän asti painotettu taloudellista tukea ja yhteiskunnan lapsiperheille tar-

joamia palveluja. Päivähoidon avulla on pyritty järjestämään lasten hoito yhteiskunnan palveluna eikä kotihoitona. Tämä on ollut osin perusteltua kehittyneen yhteiskunnan työnjaon näkökulmasta. Erikoistuminen koskettaa nykyisin kuitenkin myös syntyvyyttä. Lapsettomien ja yksin elävien määrän lisääntyessä väestön uusiutumisesta vastaa aikaisempaa pienempi ryhmä: noin 8 prosenttia perheistä kasvatti vuonna 1999 runsaan kolmanneksen lapsista. Viimeisten 30 vuoden aikana lapsiperheiden osuus perheistä on alentunut 65 %:sta 44 %:iin. Väestöpolitiikan näkökulmasta monilapsiset perheet ovat siis yhä merkittävämpi ryhmä. On myös huomattava, että väestön uusiutumiseen riittävä hedelmällisyysluku 2,1 edellyttää kolme- tai useampilapsisia perheitä. Monilapsisissa perheissä lasten kotihoito on sekä yhteiskunnallisesti että lapsen kannalta mielekäs vaihtoehto.

Perinteisillä perhepoliittisilla tuilla ei ole saavutettu merkittäviä vaikutuksia syntyvyyteen. Toteutettujen tukien ongelmana on ollut, ettei toisen ja kolmannen lapsen muodostamaan taloudelliseen sekä työn ja perheen yhteensovittamistilanteeseen ole riittävästi kiinnitetty huomiota. Kielteiseen väestöpoliittiseen kehitykseen puuttuminen edellyttääkin aikaisempaa kohdennettumpia toimia. Monilapsisuus on taloudellisista syistä tai perheen ja työelämän yhteensovittamisen kannalta usein vaikea toteuttaa omista toiveista huolimatta. Ensimmäisen lapsen kohdalla asumis- ja autokustannukset eivät muodosta merkittävää estettä lapsen saamiselle,

mutta monilapsisissa perheissä nämä tekijät ovat keskeisiä kustannustekijöitä. Perhepoliittisia tukia tuleekin suunnata siten, että ne vastaavat myös useamman lapsen synnyttämisen esteenä oleviin taloudellisiin ja työelämän rasitteisiin. Monilapsisten perheiden kohdalla molempien vanhempien työn ja perheen yhteensovittaminen on usein vaikeaa. Perhepoliittisten tukien pitäessä lapsen päiväkotihoidon tai vierashoidon lähes ainoana taloudellisesti realistisena vaihtoehtona on monilapsista perhettä toivovien vanhempien tavoitteen toteutumiselle olemassa heikot edellytykset. Monilapsisuuden toteutuessa yhden tulonsaajan perheen toimeentulo usein kohtuuttomasti vaikeutuu.

Tilanteen korjaaminen edellyttää palkkatyökäsitteen uudelleenarviointia ja uusien lapsiperheitä tukevien ratkaisujen käyttöönottoa. Yhteiskunnallisesti arvokas kotona tapahtuva lasten, vammaisten ja vanhusten hoitotyö on perusteltua sisällyttää palkkatyö-käsitteen piiriin. Lasten hoitopalkasta saatujen kokemusten pohjalta syntyvät perusteet hoitopalkan laajentamiselle vammaisten ja vanhusten kotona tapahtuvan hoidon piiriin.

Lapsimäärän kasvattamiseen kannustavat uudet ratkaisut ovat perusteltuja myös kansalais-

ten tavoitteiden näkökulmasta: suomalaisten naisten toiveiden toteutuessa keskimääräinen lapsiluku olisi 2,6 ja miesten 2,2—2,4. Merkittävän muutoksen nykyiseen tilanteeseen toisi alle kouluikäisiä lapsia kotiin hoitamaan jäävälle vanhemmalle suunnattu hoitopalkka. Palkkaa maksettaisiin esimerkiksi yhtä alle kouluikäistä hoitavalle 3 500 markkaa, kahta hoitavalle 4 750 markkaa ja kolmea tai useampaa hoitavalle 6 000 markkaa kuukaudessa. Näin porrastettu yksilapsisen perheen hoitopalkka ylittäisi vastaavan yksilapsisen työttömän peruspäivärahan runsaalla 200 markalla. Kahta lasta hoitavan tuki olisi runsaat puolet ja useampia alle kouluikäisiä hoitavan tuki vajaat kolme neljännestä perhepäivähoitajien keskipalkasta (lisät huomioituna). Kolmen tai useamman lapsen hoitopalkka olisi tällöin hieman suurempi kuin 10 000 markan tulojen perusteella saatu ansiopäiväraha. Hoitopalkka on peruste myös eläkettä laskettaessa.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki lasten hoitopalkasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään alle kouluikäisiä lapsia kotiin hoitamaan jäävän vanhemman oikeudesta hoitopalkkaan.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *perheellä* yhteistaloudessa eläviä vanhempia tai muita huoltajia sekä vanhemman tai muun huoltajan kanssa yhteistaloudessa avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa elävää henkilöä alaikäisine lapsineen;

2) *lasten hoitopalkalla* vanhemman suorittaman lasten kotihoidon perusteella myönnettävää vastikkeellista palkkaa.

3 §

Hoitopalkan saamisen edellytys

Tässä laissa tarkoitetun hoitopalkan saamisen edellytyksenä on, että jompikumpi lapsen vanhemmista jää tosiasiallisesti hoitamaan alle kouluikäistä lasta kotiin ja että lapsen vanhemmat eivät valitse lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973) 11 a §:n 1 momentin mukaista päivähoitopaikkaa ja että lapsi tosiasiallisesti asuu Suomessa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna kunnan järjestämän päivähoitopaikan valintana ei pidetä sitä, että lapsi osallistuu yhden toimintavuoden ajan välittömästi ennen oppivelvollisena peruskouluun tai sitä vastaavaan kouluun siirtymistään kunnan järjestämänä päivähoitona toteutettavaan osapäiväiseen esiopetukseen.

4 §

Hoitopalkka

Hoitopalkka maksetaan perheen kustakin hoitopalkkaan oikeuttavasta lapsesta siten, että hoitopalkka on perheen yhtä alle kouluikäistä lasta hoitavalle 3 500 markkaa, kahta hoitavalle 4 750 markkaa ja kolmea tai useampaa hoitavalle yhteensä 6 000 markkaa kalenterikuukaudessa.

5 §

Hoitopalkan saaja

Hoitopalkka maksetaan sille vanhemmalle, joka pääasiallisesti hoitaa lasta kotona.

6 §

Ilmoittaminen

Hoitopalkkaan oikeutetun tulee ilmoittaa hoitopalkan saamisen edellytysten täyttymisestä

Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistolle hoitopalkan maksamista varten.

Hoitopalkkaa ei makseta ilman erityistä syytä takautuvasti pitemmältä kuin kuuden kuukauden ajalta ennen 1 momentissa mainittua ilmoittamista.

Hoitopalkkaa ei myönnetä kuukautta lyhyemmältä ajalta.

7 §

Maksaminen

Hoitopalkkaa maksetaan 3 §:ssä tarkoitetun hoitopalkan saamisen edellytysten alkaessa.

Hoitopalkan maksaminen lakkaa, kun lain 3 §:ssä määritelty oikeus hoitopalkkaan tai hoitopalkan saamisen muut edellytykset lakkaavat.

Hoitopalkan maksaminen lakkaa kuitenkin viimeistään perusopetuslain (628/1998) 25 §:ssä tarkoitetun peruskoulun lukuvuoden alkamista edeltävän heinäkuun 31 päivänä sinä vuonna, jona lapsi siirtyy oppivelvollisena peruskouluun.

8 §

Maksaminen laitospäivä- ja perhehoidon aikana

Hoitopalkkaa ei makseta jatkuvassa laitoshoidossa tai siihen verrattavassa hoidossa olevasta lapsesta siltä ajalta, jonka hoito kestää yli kolme kuukautta. Laitoshoidolla tai siihen verrattavalla hoidolla tarkoitetaan elatuksen sisältävää kunnan tai kuntayhtymän järjestämää sairaala-, laitospäivä- tai perhehoitoa. Lastensuojelulain (683/1983) perusteella huostaanotetun lapsen osalta hoitopalkan maksaminen lakkaa, kun lapsen hoito ja kasvatusta on järjestetty kodin ulkopuolella.

9 §

Maksutapa

Hoitopalkka maksetaan hoitopalkan saajan ilmoittamalle tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen jälkikäteen kuukausittain. Maksupäivä on kunkin kalenterikuukauden viimeinen ar-

kipäivä. Hoitopalkka voidaan kuitenkin maksaa muullakin tavalla, jos tilille maksaminen ei ole mahdollista tai jos hoitopalkan saaja esittää muun hyväksyttävän erityisen syyn.

10 §

Takaisinperintä

Jos hoitopalkkaa on maksettu aiheetta tai määrältään liian suurena, aiheettomasti maksettu palkka on perittävä takaisin hoitopalkkaan oikeutetulta vanhemmalta tai huoltajalta. Takaisin ei kuitenkaan voida periä palkkaa, joka on maksettu aikaisemmin kuin viisi vuotta ennen sitä, kun palkan aiheettoman maksamisen aiheuttanut syy on tullut ilmi.

Takaisinperinnästä voidaan luopua joko kokonaan tai osittain, jos palkan aiheeton maksaminen ei ole johtunut palkkaan oikeutetun vilpillisestä menettelystä tai jos aiheettomasti maksettu määrä on vähäinen.

Takaisin perittävä määrä voidaan kuitata hoitopalkkaan oikeutetulta myöhemmin maksettavista hoitopalkan maksueristä.

Takaisinperintää koskeva lainvoimainen päätös saadaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

11 §

Toimeenpano

Tämän lain mukaiset tehtävät hoitaa Kansaneläkelaitos.

12 §

Toimintamenot

Tämän lain toimeenpanosta aiheutuvat toimintamenot luetaan Kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi.

13 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2002.

2.

Laki

työntekijäin eläkelain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun työntekijäin eläkelain (395/1961) 1 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 593/1978, 559/1993, 372/1995, 1057/1997, 1263/1999 ja 577/2000, uusi 8 momentti seuraavasti:

1 §

Eläketurvaa karttuu lasten hoitopalkasta annetun lain (/) 4 §:n mukaisesti alle kouluikäi-

siä lapsia kotiin hoitamaan jäävän vanhemman hoitopalkasta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2002.

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 2001

Kyösti Karjula /kesk
Sirkka-Liisa Anttila /kesk
Juha Rehula /kesk
Mirja Ryyttä /kesk
Mauri Salo /kesk
Mari Kiviniemi /kesk
Mika Lintilä /kesk
Pekka Vilkuna /kesk
Antti Rantakangas /kesk
Pekka Nousiainen /kesk
Markku Rossi /kesk
Niilo Keränen /kesk
Seppo Lahtela /kesk
Jari Leppä /kesk
Eero Lämsä /kesk
Tytti Isohookana-Asunmaa /kesk
Kari Myllyniemi /kesk
Ossi Korteniemi /kesk
Juha Korkea-aho /kesk
Jukka Vihriälä /kesk
Seppo Kääriäinen /kesk

Timo Kalli /kesk
Matti Vanhanen /kesk
Johannes Leppänen /kesk
Hannes Manninen /kesk
Aulis Ranta-Muotio /kesk
Paula Lehtomäki /kesk
Liisa Hyssälä /kesk
Marja-Leena Kemppainen /kd
Lauri Oinonen /kesk
Jouko Jääskeläinen /kd
Bjarne Kallis /kd
Pekka Kuosmanen /kok
Olli Nepponen /kok
Sakari Smeds /kd
Päivi Räsänen /kd
Petri Neittaanmäki /kesk
Tuija Nurmi /kok
Toimi Kankaanniemi /kd
Marja Tiura /kok
Merikukka Forsius /vihr